

Роман Цапун

аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ,
м. Харків, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-3509-343X>,
e-mail: tsapun.r.7717@gmail.com

Роман Цапун

Техніко-криміналістичне забезпечення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля

Сьогодні спостерігається недостатній рівень інтеграції сучасних досягнень науки й техніки в повсякденну слідчу практику, що знижує результативність розслідувань у сфері охорони довкілля. Це актуалізує потребу в розробленні спеціальних методичних підходів до техніко-криміналістичного забезпечення, що враховуватимуть різноманіття й особливості об'єктів довкілля, характер спричиненої шкоди, специфіку об'єктів доказування та необхідність застосування спеціальних знань. Метою статті стало розкриття змісту техніко-криміналістичного забезпечення окремих слідчих (розшукових) дій, що проводяться під час розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля. У статті досліджено питання техніко-криміналістичного забезпечення слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях щодо правопорушень проти довкілля. Обґрунтовано актуальність комплексного підходу до класифікації технічних засобів, якими користуються під час досудового розслідування. Запропоновано класифікацію техніко-криміналістичних засобів за функціональним призначенням, суб'єктом застосування, процесуальною роллю та рівнем технологічної складності самого засобу. Визначено, що ефективне технічне забезпечення є ключовим чинником якісного виявлення, фіксування, вилучення та аналізування слідів екологічних злочинів. Розкрито значення участі профільних спеціалістів, а також упровадження сучасних технологій, зокрема засобів дистанційного моніторингу, геодезичного обладнання, спектральної візуалізації та цифрових інструментів фіксування доказової інформації. Зроблено висновок про необхідність системної модернізації техніко-криміналістичного супроводу екологічних розслідувань як умови забезпечення належного рівня екологічної безпеки.

Ключові слова: кримінальне провадження; злочин; довкілля; екологічна безпека; слідча (розшукова) дія; техніко-криміналістичне забезпечення; науково-технічний засіб.

Постановка наукової проблеми. Сучасний стан довкілля в Україні та світі загалом характеризується наявністю масштабних екологічних загроз, які не лише поглиблюють кліматичну кризу, а й безпосередньо впливають на життя, здоров'я та безпеку населення. У цьому контексті екологічна безпека постає як складова національної безпеки, що потребує системного державного захисту та ефективної правозастосовної діяльності. Значна частина екологічних правопорушень має латентний характер, здійснюється за участю корумпованих зв'язків із посадовими особами, що суттєво ускладнює їх розкриття, документування та розслідування.

Екологічні правопорушення (кримінальні правопорушення проти довкілля), що посягають на навколишнє природне середовище, становлять вагомий загрозу не лише для стабільності екосистем, а й для сталого соціально-економічного розвитку та здоров'я населення. Особливої акту-

ФІНАНСУВАННЯ

Це дослідження не отримувало жодних спеціальних грантів від фінансуючих організацій у державному, комерційному чи некомерційному секторах.

ЗАСТЕРЕЖЕННЯ

Фінансуюча сторона не брала участі в розробці дизайну дослідження, зборі та аналізі даних, прийнятті рішення про публікацію або підготовці рукопису.

УЧАСНИКИ

Автор брав участь виключно в інтелектуальній дискусії, що лежить в основі цієї статті, дослідженні прецедентного права, написанні та редагуванні, і несе відповідальність за зміст та інтерпретацію.

ДЕКЛАРАЦІЯ ПРО КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ

Автор заявляє, що у нього немає конфлікту інтересів.

Roman Tsapun

**TECHNICAL AND
CRIMINALISTIC SUPPORT OF
INDIVIDUAL INVESTIGATORS
(DETECTIVE) ACTIONS
DURING THE INVESTIGATION
OF CRIMINAL OFFENSES
AGAINST THE ENVIRONMENT**

Today, there is an insufficient level of integration of modern achievements of science and technology into everyday investigative practice, which reduces the effectiveness of investigations in the field of environmental protection. This actualizes the need for the development of special methodological approaches to technical and forensic support, which will take into account the diversity and peculiarities of the objects of the natural environment, the nature of the damage caused, the specificity of the objects of evidence and the need to use special knowledge. The purpose of the article was to reveal the content of technical and forensic support of certain investigative (search) actions carried out during the investigation of criminal offenses against the environment. The article examines the issue of technical and forensic support for investigative (search) actions in criminal proceedings regarding offenses against the environment. The relevance of a comprehensive approach to the classification of technical means used during pre-trial investigation is substantiated. The classification of forensic technical means by functional purpose, subject of application, procedural role and level of technological complexity of the means itself is proposed. It was determined that effective technical support is a key factor in qualitative detection, recording, extraction and analysis of traces of environmental crimes. The importance of the participation of specialized specialists, as well as the introduction of modern technologies, including remote monitoring, geodetic equipment, spectral visualization, and digital tools for recording evidentiary information, is revealed. A conclusion was made about the need for systematic modernization of the technical and forensic support of environmental investigations as a condition for ensuring the appropriate level of environmental safety.

Key words: criminal proceedings, crime, environment, environmental safety, investigative (research) activity, technical and forensic support, scientific and technical means.

Техніко-криміналістичне забезпечення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля

альності ця проблема набуває в умовах післявоєнного відновлення, коли природні ресурси та екологічна інфраструктура зазнають серйозних руйнувань, що потребує адекватної та своєчасної реакції з боку державних інституцій і міжнародної спільноти.

Учені говорять про необхідність упровадження комплексної, міждисциплінарної моделі протидії, яка б охоплювала як превентивні, так і каральні механізми, спрямовані на протидію екологічній злочинності. Насамперед до ключових стратегічних завдань у цій сфері належать: удосконалення правових норм, які регламентують відповідальність за кримінальні правопорушення проти довкілля; упровадження високотехнологічних засобів моніторингу стану довкілля; а також посилення ролі громадськості в системі охорони природи шляхом стимулювання екологічної активності та підвищення рівня екологічної освіти.

Не менш важливим є налагодження ефективного міжнародного співробітництва, що передбачає дотримання ратифікованих Україною міжнародних договорів у сфері охорони довкілля, адаптацію національного законодавства до європейських стандартів та залучення міжнародної експертизи до розроблення інноваційних підходів до запобігання екологічній злочинності. Профілактика правопорушень проти довкілля має ґрунтуватися на посиленні інституційного контролю за дотриманням природоохоронного законодавства, зниженні рівня латентності екологічних злочинів через удосконалення механізмів їх виявлення та розслідування, а також на формуванні високого рівня екологічної свідомості як у громадян, так і в представників бізнесу. Лише за умови тісної взаємодії держави, суспільства та технологічної інфраструктури можливо сформувати ефективну систему гарантування екологічної безпеки, здатну відповідати сучасним викликам і забезпечувати сталий розвиток у постконфліктний період¹.

Що стосується вже вчинених кримінальних правопорушень проти довкілля, першочерговим завданням є забезпечення об'єктивного, повного та своєчасного розслідування їх. Ефективність цього процесу значною мірою залежить від грамотної організації слідчої діяльності, зокрема, належного проведення слідчих (розшукових) дій, які мають бути тактично обґрунтованими, процесуально правильними та технічно забезпеченими.

З урахуванням специфіки екологічних злочинів, особливого значення набуває впровадження сучасних криміналістичних підходів до виявлення, фіксування та вилучення слідів протиправної діяльності, які можуть набути статусу доказів. Ідеться про необхідність застосування спеціальних технічних засобів. Окрім того, критично важливо забезпечити міжвідомчу взаємодію з природоохоронними органами, екологічними експертами, науковими установами, які можуть надати фахову підтримку у визначенні джерел забруднення, механізмів впливу на екосистему, аналізуванні шкоди. Залучення до участі в процесуальних діях відповідних спеціалістів сприяє не лише поглибленому розумінню обставин злочину, але й посиленню доказової бази кримінального провадження. Саме завдяки системному підходу до планування, технічного оснащення, належної підготовки персоналу та професійного процесуального супроводу можна забезпечити не лише ефективність слідства, а й досягнення стратегічної мети — притягнення винних до відповідальності та мінімізації наслідків протиправної діяльності.

У чинному кримінальному процесуальному законодавстві відсутня спеціалізована норма, яка комплексно й системно визначала б правові засади застосування засобів криміналістичної техніки в кримінальному провадженні. Водночас аналіз окремих положень Кримінального процесуального кодексу України свідчить про те, що законодавець опосередковано визнає можливість застосування технічних засобів та встановлює процесуальний порядок їх застосування в низці процесуальних

¹ Черниш М. О. Запобігання кримінальним правопорушенням проти довкілля: виклики післявоєнного періоду та шляхи подолання. *Право і суспільство*. 2025. № 1. С. 891. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.1.129>.

Roman Tsapun

TECHNISCHE UND KRIMINALISTISCHE UNTERSTÜTZUNG EINZELNER ERMITTLER (DETEKTIV) BEI DER ERMITTLUNG VON STRAFTATEN GEGEN DIE UMWELT

Die Integration moderner Errungenschaften von Wissenschaft und Technik in die alltägliche Ermittlungspraxis ist heute unzureichend, was die Wirksamkeit von Ermittlungen im Bereich des Umweltschutzes verringert. Dies verdeutlicht die Notwendigkeit der Entwicklung spezieller methodischer Ansätze zur technischen und forensischen Unterstützung, die die Vielfalt und Besonderheiten der Objekte der natürlichen Umwelt, die Art des verursachten Schadens, die Spezifität der Beweisobjekte und die Notwendigkeit des Einsatzes von Spezialwissen berücksichtigen. Der Zweck des Artikels bestand darin, den Inhalt der technischen und forensischen Unterstützung bestimmter Ermittlungs-(Durchsuchungs-) Aktionen aufzuzeigen, die bei der Untersuchung von Straftaten gegen die Umwelt durchgeführt werden. Der Artikel untersucht die Frage der technischen und forensischen Unterstützung von Ermittlungs-(Durchsuchungs-) Maßnahmen in Strafverfahren wegen Straftaten gegen die Umwelt. Die Relevanz eines umfassenden Ansatzes zur Klassifizierung der bei vorgerichtlichen Ermittlungen eingesetzten technischen Mittel wird nachgewiesen. Vorgeschlagen wird die Klassifizierung forensischer technischer Mittel nach Funktionszweck, Anwendungsgegenstand, verfahrenstechnischer Rolle und Grad der technologischen Komplexität der Mittel selbst. Es wurde festgestellt, dass effektive technische Unterstützung ein Schlüsselfaktor für die qualitative Erkennung, Aufzeichnung, Extraktion und Analyse von Spuren von Umweltverbrechen ist. Es wird deutlich, wie wichtig die Beteiligung spezialisierter Spezialisten sowie die Einführung moderner Technologien ist, darunter Fernüberwachung, geodätische Geräte, Spektralvisualisierung und digitale Tools zur Aufzeichnung beweiskräftiger Informationen. Es wurde festgestellt, dass eine systematische Modernisierung der technischen und forensischen Unterstützung von Umweltuntersuchungen als Voraussetzung für die Gewährleistung eines angemessenen Niveaus der Umweltsicherheit erforderlich ist.

ситуацій. У ряді випадків закон прямо закріплює обов'язковість застосування окремих технічних засобів, зокрема під час фіксування процесуальних дій або забезпечення їх достовірності та перевірюваності. Такий фрагментарний підхід зумовлює необхідність доктринального осмислення правової природи та меж застосування криміналістичної техніки у кримінальному провадженні².

Аналіз основних досліджень і публікацій. Завдання щодо забезпечення екологічної безпеки зумовлює необхідність глибокого дослідження техніко-криміналістичного забезпечення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування кримінальних правопорушень, зокрема й проти довкілля, як одного з ключових напрямів підвищення ефективності протидії екологічній злочинності. Особливо це актуально в контексті проведення таких слідчих (розшукових) дій, як огляд місця події, обшук, залучення експерта для проведення екологічної та інших експертиз, а також негласних слідчих (розшукових) дій.

Різним аспектам розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля останнім часом приділяли увагу А. Лазебний та А. Дубець³, О. Марченко⁴, Г. Мудрецька⁵ та ін. Водночас автори досліджували здебільшого суміжні, але відмінні за спрямуванням аспекти проблематики, не охоплюючи комплексно питання видів і класифікації техніко-криміналістичних засобів, що й становить предмет нашого дослідження.

Мета статті — розкрити зміст техніко-криміналістичного забезпечення окремих слідчих (розшукових) дій, що проводяться під час розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля.

Викладення основного матеріалу дослідження. Під техніко-криміналістичним забезпеченням розуміють систему науково обґрунтованих, урегульованих нормами права організаційно впорядкованих положень і практичних заходів, спрямованих на розроблення, удосконалення, упровадження та застосування технічних засобів і методів криміналістичного призначення. Метою цього забезпечення є підвищення ефективності виявлення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, а також запобігання їм у межах діяльності органів досудового розслідування⁶.

За сферою реалізації в межах класифікації техніко-криміналістичного забезпечення в науковій літературі пропонують вирізняти кілька основних рівнів, зокрема: 1) техніко-криміналістичне забезпечення судочинства в межах окремих галузей права — кримінального, адміністративного, цивільного та господарського; 2) техніко-криміналістичний супровід на рівні окремих стадій кримінального провадження — досудового розслідування та судового розгляду; 3) забезпечення розслідування конкретних видів злочинів як складової частини криміналістичного супроводу досудового розслідування; 4) техніко-криміналістичне сприяння під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій, зокрема залучення фахівців для надання допомоги в практичній діяльності⁷.

² Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 1 / В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель, В. О. Коновалова та ін. ; за ред. В. Ю. Шепітька. Харків, 2019. С. 47.

³ Лазебний А. М., Дубець А. В. Використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів проти довкілля. *Аналітичне-порівняльне правознавство*. 2024. № 6. С. 835 – 840.

⁴ Марченко О. А. Деякі проблемні питання фіксування та розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля в умовах воєнного часу. *Правова позиція*. 2023. № 2 (39). С. 179 – 183. DOI: <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2023-2.36>.

⁵ Мудрецька Г. В. Взаємодія з державними спеціалізованими установами під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій при здійсненні досудового розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. № 3. С. 203 – 208. DOI: <https://doi.org/10.32850/sulj.2023.3.32>.

⁶ Черноус Ю. М. Техніко-криміналістичне забезпечення розслідування злочинів. *Право і суспільство*. 2011. № 6. С. 216 ; Михайлов В. О. Перспективи удосконалення техніко-криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинів. *Вісник НТУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2015. Вип. 3/4 (27/28). С. 125.

⁷ Перлін С. І. Поняття і види техніко-криміналістичного забезпечення правозастосовної діяльності. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 1. С. 225. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.1.40>.

Schlüsselwörter: Strafverfahren, Kriminalität, Umwelt, Umweltsicherheit, Ermittlungs- (Forschungs-)Tätigkeit, technische und forensische Unterstützung, wissenschaftliche und technische Mittel.

Roman Tsapun

**SOUTIEN TECHNIQUE
ET MÉDICO-LÉGAL DE
CERTAINES ACTIONS
D'ENQUÊTE (PERQUISITION)
LORS D'ENQUÊTES SUR DES
INFRACTIONS PÉNALES
CONTRE L'ENVIRONNEMENT**

Actuellement, l'intégration insuffisante des avancées scientifiques et technologiques modernes dans la pratique quotidienne des enquêtes environnementales nuit à leur efficacité. Ceci souligne la nécessité de développer des approches méthodologiques spécifiques en matière d'appui technique et criminalistique, prenant en compte la diversité et les particularités des éléments environnementaux, la nature des dommages causés, la spécificité des preuves et le besoin de connaissances spécialisées. Cet article vise à présenter le contenu de l'appui technique et criminalistique apporté aux différentes actions d'enquête menées dans le cadre d'instructions relatives aux infractions environnementales. Il examine la question de cet appui technique et criminalistique lors des procédures pénales concernant ces infractions. L'intérêt d'une approche globale de la classification des moyens techniques utilisés lors de l'instruction est démontré. Une classification des outils techniques criminalistiques est proposée selon leur finalité, leur champ d'application, leur rôle procédural et leur niveau de complexité technologique. Il est établi qu'un soutien technique efficace est un facteur clé pour la détection, la fixation, l'extraction et l'analyse de haute qualité des traces de crimes environnementaux. L'importance de la participation de spécialistes, ainsi que de l'introduction de technologies modernes, notamment les outils de télésurveillance, le matériel géodésique, la visualisation spectrale et les outils numériques d'enregistrement des preuves, est mise en évidence. Il est conclu qu'une modernisation systématique du soutien technique criminalistique aux enquêtes environnementales est nécessaire pour garantir un niveau adéquat de sécurité environnementale.

Mots clés : procédures pénales, criminalité, environnement, sécurité environnementale, action d'enquête (recherche), soutien technique et criminalistique, moyens scientifiques et techniques.

Техніко-криміналістичне забезпечення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля

У контексті техніко-криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля слід відзначити певну прогалину, адже цей напрям комплексно не досліджувався. Тим паче нерозробленою залишається проблематика техніко-криміналістичного забезпечення слідчих (розшукових) дій, вона набуває концептуального значення, оскільки багато екологічних злочинів пов'язано із забором зразків ґрунту, води, наданням інших об'єктів, застосуванням низки вимірювальних засобів, іншого технічного оснащення. Вивчення особливостей їх застосування у справах про кримінальні правопорушення проти довкілля набуває особливої актуальності у світлі завдань, покладених на кримінальну юстицію в екологічній сфері.

Ключове місце у структурі техніко-криміналістичного забезпечення посідають техніко-криміналістичні засоби, які в науковій літературі традиційно ототожнюються із засобами криміналістичної техніки, а також відповідні техніко-криміналістичні методи, тобто спеціалізовані способи та прийоми їх застосування. Саме ці елементи забезпечують практичну реалізацію наукових положень криміналістики у процесі доказування⁸.

Криміналістичні засоби та методи збирання доказової інформації спрямовано на трансформацію кількісних і якісних характеристик слідів злочину в форму, доступну для безпосереднього або опосередкованого сприйняття й аналізу людиною. Йдеться про виявлення, фіксування й інтерпретацію інформації, яка за своєю природою може бути латентною або недоступною для органів чуття без застосування спеціальних технічних рішень. Так, застосування джерел ультрафіолетового випромінювання дає змогу виявляти невидимі незброєним оком сліди біологічного походження, тоді як вимірювальні прилади забезпечують точне визначення просторових, фізичних і кількісних параметрів об'єктів, що мають доказове значення⁹.

У науковому розумінні техніко-криміналістичні засоби є сукупністю науково обґрунтованих, експериментально перевірених і підтверджених практикою технічних рішень, які застосовуються суб'єктами кримінальної процесуальної, експертної, оперативно-розшукової та адміністративної діяльності з метою ефективного виконання завдань кримінального провадження. Їх застосування ґрунтується на інтеграції досягнень природничих, технічних і прикладних наук у сферу юридичної практики.

Прикладна частина криміналістичної техніки охоплює технічні засоби, призначені для виявлення, фіксування, вилучення та попереднього або експертного дослідження доказів. Традиційно їх систематизація здійснюється не за функціональним призначенням, а за галузевою належністю до відповідних напрямів наукового знання, які залучаються у процесі доказування. Такий підхід відображає міждисциплінарний характер криміналістичної техніки та її залежність від досягнень суміжних наук.

Варто також звернути увагу на термінологічну специфіку. Кримінальне процесуальне законодавство оперує поняттям «технічні засоби», тоді як у криміналістичній доктрині усталеним є уживання категорії «науково-технічні засоби». З урахуванням етимологічного та змістовного навантаження зазначених термінів слід констатувати, що поняття «технічний засіб» має ширший характер і охоплює як спеціалізовані криміналістичні засоби, так і інші технічні пристрої, які можуть залучатися в кримінальному провадженні. Натомість термін «науково-технічний засіб» акцентує увагу на їхній науковій обґрунтованості, спеціальному призначенні та криміналістичній спрямованості застосування.

⁸ Дульський О. Л. Особливості техніко-криміналістичного забезпечення збирання доказів слідчим. Modernity and current problems of society regarding the development of science : матеріали XXX Міжнарод. наук.-практ. конф. (Грак, Австрія, 31.07–02.08.2023). Грак, 2023. С. 93–97. URL: <https://eu-conf.com/wp-content/uploads/2023/07/MODERNITY-AND-CURRENT-PROBLEMS-OF-SOCIETY-REGARDING-THE-DEVELOPMENT-OF-SCIENCE.pdf>.

⁹ Там само.

Roman Tsapun

WSPARCIE TECHNICZNE I KRYMINALISTYCZNE INDYWIDUALNYCH DZIAŁAŃ ŚLEDZCZYCH (DETEKTYWÓW) PODCZAS DOCHODZENIA PRZESTĘPSTW PRZECIWO ŚRODOWISKU

Під час розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля виникає доцільність у застосуванні спеціальних знань у галузях техніки, юридичної психології, екології, природознавства тощо. Тому під час підготовки до проведення слідчих (розшукових) дій у справах про кримінальні правопорушення проти довкілля слід забезпечити оперативну доступність і повну технічну готовність усіх елементів криміналістичного оснащення, включно зі слідчою валізою та спеціалізованими приладами. Зокрема, доцільним є укомплектування технічних засобів відповідно до характеру та предмета кримінального правопорушення: це можуть бути портативні вимірювальні комплекси для фіксування параметрів довкілля (температури, вологості, рівня радіації, умісту шкідливих речовин тощо), прилади для складання схем і планів місцевості, а також пристрої, призначені для відбору й зберігання зразків довкілля — води, повітря, ґрунту, рослинності.

Проведений аналіз матеріалів слідчої та судової практики дає змогу узагальнити типові форми участі спеціаліста, який застосовує техніко-криміналістичні засоби в кримінальному провадженні.

У кримінальних провадженнях щодо порушень природоохоронного законодавства вагомий роль відіграє залучений до слідчих (розшукових) дій, зокрема огляду місця події геодезист. Залучення цього спеціаліста дає змогу забезпечити точне визначення меж і просторового розташування об'єктів, що має важливе значення для встановлення факту незаконного видобутку природних ресурсів, визначення площі ділянки місцевості тощо. За допомогою спеціалізованого геодезичного обладнання він виконує вимірювання координат, масштабу та рельєфу місцевості, що забезпечує високий рівень точності під час ідентифікації фактичних меж ділянки місцевості. Ці дані можуть бути застосовані під час проведення експертних досліджень, зокрема земельно-технічної або інженерно-екологічної експертизи, результатом яких є визначення шкоди, завданої довкіллю. У такий спосіб забезпечується обґрунтованість підозри або обвинувачення, а також надаються об'єктивні належні й допустимі докази для подальшого судового розгляду.

Отже, участь геодезиста не лише підвищує якість і повноту проведення слідчої (розшукової) дії, а й є невід'ємним елементом техніко-криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля.

У кримінальних провадженнях за фактом незаконної порубки лісових насаджень важливу роль відіграють спеціалісти, які є представниками лісової охорони, інспекторами з охорони довкілля. Вони також здебільшого залучаються до проведення огляду місця події як спеціалісти в галузі екологічного контролю, а їх участь забезпечує об'єктивність, повноту та належний технічний супровід цієї слідчої (розшукової) дії. Зокрема, спеціалісти виконують заміри спиленої деревини за допомогою сертифікованої вимірювальної техніки, що забезпечує належне фіксування розмірів різноманітних об'єктів, а також беруть участь у встановленні координат місця вчинення злочину, верифікуючи відповідність цієї території межам природоохоронної зони.

Не можна оминати ще й увагою важливість користування спеціалізованою фото- та відеотехнікою під час проведення слідчих (розшукових) дій, які також є важливим інструментом техніко-криміналістичного забезпечення. Така техніка дає змогу здійснити об'єктивне, докладне та безперервне фіксування місця події, просторового розташування об'єктів, стану слідів, предметів тощо.

З-поміж техніко-криміналістичних засобів, які застосовуються під час огляду місця події, особливе значення мають сучасні системи спектральної візуалізації. Так, пристрої повноспектрального сканування, зокрема типу «Crime-lite» (виробництва компанії «Foster+Freeman»), відіграють важливу роль у виявленні та фіксуванні слабковидимих і невидимих слідів, що можуть мати доказове значення в кримінальних провадженнях проти довкілля.

Obecnie występuje niewystarczający poziom integracji współczesnych osiągnięć nauki i techniki z codzienną praktyką śledczą, co zmniejsza skuteczność badań w zakresie ochrony środowiska. Urzeczywistnia to potrzebę opracowania specjalnych podejść metodologicznych do wsparcia technicznego i kryminalistycznego, które będą uwzględniać różnorodność i specyfikę obiektów środowiska naturalnego, charakter wyrządzonych szkód, specyfikę obiektów dowodowych oraz potrzebę wykorzystania specjalistycznej wiedzy. Celem artykułu było ukazanie treści wsparcia technicznego i kryminalistycznego niektórych czynności dochodzeniowo-śledczych (poszukiwawczych) prowadzonych w toku dochodzenia w sprawie przestępstw przeciwko środowisku. W artykule podjęto problematykę technicznego i kryminalistycznego wsparcia czynności dochodzeniowo-śledczych (poszukiwawczych) w postępowaniu karnym dotyczącym przestępstw przeciwko środowisku. Udowodniono zasadność kompleksowego podejścia do klasyfikacji środków technicznych stosowanych w postępowaniu przygotowawczym. Zaproponowano klasyfikację kryminalistycznych środków technicznych ze względu na cel funkcjonalny, przedmiot zastosowania, rolę proceduralną oraz poziom złożoności technologicznej samego środka. Ustalono, że efektywne wsparcie techniczne jest kluczowym czynnikiem w jakościowym wykrywaniu, rejestrowaniu, wydobywaniu i analizie śladów przestępstw przeciwko środowisku. Ujawnia się znaczenie udziału wyspecjalizowanych specjalistów, a także wprowadzenia nowoczesnych technologii, w tym zdalnego monitoringu, sprzętu geodezyjnego, wizualizacji spektralnej i cyfrowych narzędzi do rejestracji informacji dowodowych. Stwierdzono, że konieczne jest systematyczne unowocześnianie zaplecza technicznego i kryminalistycznego badań środowiskowych jako warunku zapewnienia odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa ekologicznego.

Słowa kluczowe: postępowanie karne, przestępczość, środowisko, bezpieczeństwo środowiska, działalność dochodzeniowo-badawcza, zaplecze techniczne i kryminalistyczne, środki naukowo-techniczne.

Завдяки багатофункціональному освітленню з декількома довжинами хвиль та вбудованій високочутливій камері такі прилади дають змогу зафіксувати різноманітні мікрооб'єкти та залишкові речовини, поміж яких можуть бути сліди біологічного походження, хімічні забруднювачі, мікрочастинки ґрунтів, волокон, а також речовини, що свідчать про вибухові роботи, витоки паливно-мастильних матеріалів або інші екологічно небезпечні дії.

Такі технології дають змогу отримувати зображення високої роздільної здатності з різним спектральним навантаженням, фіксуючи важливу для розслідування інформацію, що недоступна під час звичайного візуального огляду. Це суттєво підвищує ефективність слідчих (розшукових) дій, забезпечує належний рівень фіксування слідів правопорушення та слугує надійною системою доказів¹⁰.

Завдяки високій роздільній здатності фотокамер, застосуванню масштабних лінійок, GPS-навігації, відеореєстраторів з фіксуванням часу та інших технічних засобів, забезпечується:

- 1) точна передача візуальної інформації;
- 2) можливість повторного дослідження зафіксованих обставин;
- 3) об'єктивність відтворення даних, що досліджуються під час судового розгляду.

Окрім того, сучасна фото- та відеотехніка дає змогу проводити огляд у складних умовах (у темний час доби, за поганої видимості чи в обмежених просторах), застосовуючи інфрачервону або ультрафіолетову підсвітку. Отже, застосування технічних засобів фото- та відеофіксування значно підвищує якість криміналістичного документування, слугує гарантією об'єктивності процесу та забезпечує належну збереженість слідової інформації.

У кримінальному провадженні щодо забруднення водного середовища важливу роль відіграє участь спеціалістів з екологічного контролю, які здійснюють відбір та аналіз проб води. Застосування спеціалізованих пробовідбірників, дотримання встановлених нормативів щодо зберігання й транспортування проб, а також подальше лабораторне дослідження дають змогу об'єктивно підтвердити факт локального забруднення. Такі дії супроводжуються належним документальним оформленням — складанням актів відбору та протоколів аналізу. Зауважимо, що виявлення, наприклад, нафтопродуктів у воді, що перевищують фонові показники, дає змогу стверджувати про наявність екологічної шкоди. До того ж важливо, що аналіз проводився із застосуванням фотоколориметра, який забезпечує точність виявлення вмісту шкідливих речовин за методикою, затвердженою в межах галузі уповноваження інспекції. Такі висновки мають істотне доказове значення для кримінального процесу, оскільки демонструють причиново-наслідковий зв'язок між аварією судна та забрудненням річки.

Застосовуються техніко-криміналістичні засоби й під час проведення інших слідчих (розшукових) дій, зокрема обшуку. Наприклад, у кримінальному провадженні щодо незаконної порубки лісу особливе значення мав обшук, проведений із залученням фахівців екологічного спрямування та забезпеченням належної технічної фіксування слідчих (розшукових) дій. Під час нього виявляються та фіксуються документи, що підтверджують правомірність або протиправність лісокористування (лісорубні квитки, акти огляду місць користування лісовими ресурсами, технологічні карти тощо), установлюються обсяги вирубки та її відповідність законодавчим вимогам. Застосування технічних засобів, таких як фото- і відеофіксування, дає змогу забезпечити об'єктивність та достовірність зібраних доказів. Участь обізнаних осіб, які застосовують техніко-криміналістичні засоби, дає змогу правильно інтерпретувати знайдені документи й матеріали, установити відповідність технічної документації фактичному стану справ на підприємстві. Це особливо важливо в ситуаціях, коли йдеться про зловживання з боку службових осіб у сфері лісокористування¹¹.

З огляду на цифровізацію більшості сфер життєдіяльності суспільства окрему увагу слід приділити забезпеченню цифровими засобами фіксування та відтворення інформації, що має електронну форму. За потреби слід передбачити застосування комп'ютерної техніки з відповідним програмно-апаратним забезпеченням, здатним здійснювати зчитування, копіювання та збереження електронних даних, які можуть бути джерелами доказової інформації. У такому забезпеченні мають бути з'єднувальні кабелі для роботи з різними носіями, універсальні адаптери, зовнішні накопичувачі, пристрої для резервного копіювання, а також ліцензійне програмне забезпечення для роботи з цифровими слідами та метаданими. Такий рівень технічної готовності є передумовою повноцінного техніко-криміналістичного супроводу досудового розслідування у зазначеній категорії кримінальних проваджень.

У кримінальних провадженнях щодо злочинів проти довкілля ефективним інструментом фіксування обставини місця події є застосування аерозйомки із залученням безпілотних літальних апаратів. Такий підхід забезпечує дистанційне, швидке, безпечне та високоточне документування порушень природоохоронного законодавства, зокрема в місцях нелегального видобутку корисних копалин, незаконного вирубування лісу або забруднення довкілля.

¹⁰ Пиріг І. В. Використання техніко-криміналістичних засобів під час розслідування воєнних злочинів. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : мат-ли IX Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 21.03.2025) ; у 2-х ч. Ч. І. Дніпро, 2025. С. 691 – 694.

¹¹ Вирок Глухівського міськрайонного суду Сумської області від 23.12.21 у справі № 576/2641/20. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102133765>.

Аерозйомка дає змогу зафіксувати не лише загальну картину екологічного правопорушення, а й виявити малопомітні або невидимі ознаки забруднення або пошкодження природного середовища, що можуть залишитися поза увагою під час наземного огляду. Завдяки застосуванню високоякісної відеозйомки та систем глобального позиціонування можливе створення тривимірних моделей місцевості, які слугують надійною основою для аналізування просторового масштабу екологічних збитків. Цифрові результати фіксування, збережені у придатному для передачі форматі, забезпечують не лише оперативність, а й достовірність доказового матеріалу, що має істотне значення для формування слідчих версій та подальшого процесуального доказування¹².

Отже, для належної організації техніко-криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля важливо здійснити систематизацію відповідних засобів за різними критеріями, що відображають функціональну, процесуальну та технологічну специфіку їх застосування.

1. За функціональним призначенням, на нашу думку, можна виокремити такі техніко-криміналістичні засоби, що застосовуються під час проведення слідчих (розшукових) дій:

1.1. Засоби виявлення: застосовують для виявлення малопомітних, слабковидимих або невидимих слідів (ультрафіолетові освітлювачі, пристрої спектральної візуалізації, безпілотні літальні апарати);

1.2. Засоби фіксування: призначені для детального документування місця події та об'єктів (цифрові фото- і відеокамери, масштабні лінійки, GPS-пристрої, відеореєстратори);

1.3. Засоби відбирання зразків: забезпечують належне вилучення природних матеріалів (пробовідбірники з телескопічними штангами, герметичні ємності);

1.4. Засоби вимірювання: дають змогу встановити фізичні та хімічні характеристики об'єктів (спектрофотометри, фотоколориметри, геодезичні прилади);

1.5. Засоби оброблення та збереження інформації: забезпечують оброблення, зберігання та передавання цифрових даних (персональні комп'ютери, програмне забезпечення, накопичувачі, пристрої резервного копіювання).

2. За суб'єктом застосування:

2.1. Засоби, що застосовуються слідчим або прокурором: універсальні технічні засоби, зокрема фото- та відеотехніка, комп'ютери з відповідним програмним забезпеченням;

2.2. Засоби, що застосовуються спеціалістами (екологами, геодезистами, інспекторами лісової охорони тощо): прилади для вимірювань, геодезичне обладнання, обладнання для аналізу зразків, дрони, спеціалізовані програмні комплекси;

2.3. Засоби, які застосовуються стороною захисту (фото- та відеотехніка, комп'ютери з відповідним програмним забезпеченням та інші).

3. За процесуальною роллю в кримінальному провадженні:

3.1. Основні засоби застосовують безпосередньо для збирання (отримання) доказів (засоби фіксування, вимірювальні прилади, пристрої для відбору проб тощо);

3.2. Допоміжні засоби забезпечують функціонування основних засобів (кабелі, адаптери, транспортні контейнери, холодильне обладнання тощо).

4. За технологічним рівнем:

4.1 Традиційні (базові) засоби характеризуються простотою конструкції та обмеженням функціоналом (масштабні лінійки, ручні пробовідбірники, фотокамери без цифрового оброблення);

4.2. Інноваційні (високотехнологічні) засоби поєднують автоматизацію процесів, цифрову точність та multifunctionality (БПЛА з функцією 3D-моделювання, повноспектральні сканери, лабораторні цифрові прилади тощо).

Нами запропоновано структурувати модель техніко-криміналістичного забезпечення, з урахуванням сучасних тенденцій, сформованих у сфері протидії екологічній злочинності. Такий підхід спрямовано на забезпечення ефективності слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях досліджуваної категорії.

Висновки. Удосконалення техніко-криміналістичного забезпечення розслідування екологічних злочинів постає як пріоритетне завдання сучасної криміналістики, здатне не лише посилити якість кримінального провадження, а й забезпечити відновлення порушених екологічних прав і попередження подібних діянь у майбутньому. Під час досудового розслідування особливо важливою є ефективна організація слідчих (розшукових) дій, що передбачає застосування спеціалізованих технічних засобів, приладів і методів.

Відсутність спеціалізованих норм у чинному законодавстві зумовлює потребу в доктринальному осмисленні та подальшій кодифікації процедур їх застосування. Техніко-криміналістичне забезпечення слід розглядати не лише як допоміжний компонент розслідування, а й як його структурно необхідний елемент, без якого неможливо досягти повноти, об'єктивності та достовірності зібраних доказів.

¹² Захарко А. В., Пиріг І. В., Поливанок В. Д., Санакоєв Д. Б. Використання безпілотних літальних апаратів під час огляду місця події : метод. рек. Дніпро : Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2024. С. 22-27.

Установлено, що застосування сучасних засобів дистанційного моніторингу, геодезичного й аналітичного обладнання, фото- і відеофіксування, а також спектральної візуалізації значно підвищує ефективність виявлення, фіксування та дослідження доказової інформації у справах зазначеної категорії. Участь профільних спеціалістів (екологів, геодезистів, фахівців природоохоронних інституцій та інших) забезпечує належну інтерпретацію результатів фіксування та є запорукою об'єктивності кримінального провадження.

У перспективі підвищення ефективності протидії екологічним злочинам потребує комплексного підходу, який передбачає належне технічне оснащення, нормативне удосконалення процесу застосування техніко-криміналістичних засобів. Такий підхід сприятиме не лише результативному розслідуванню вже вчинених правопорушень, а й загальному підвищенню рівня екологічної безпеки держави.

References

- Chernysh, M. O. (2025). Zapobihannia kryminalnym pravoporushenniam proty dovkillia: vyklyky pisliavoiennoho periodu ta shliakhy podolannia. *Pravo i suspilstvo*, (1), 886–892. <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.1.129> [in Ukrainian].
- Chornous, Yu. M. (2011). Tekhniko-kryminalistychne zabezpechennia rozsliduvannia zlochyniv. *Pravo i suspilstvo*, (6), 213–217 [in Ukrainian].
- Dulskiy, O. L. (2023). Osoblyvosti tekhniko-kryminalistychnoho zabezpechennia zbyrannia dokaziv slidchym. *Modernity and current problems of society regarding the development of science: materialy XXX Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Hrats, Avstriia, 31 lyp. – 2 serp. 2023 r.)* (pp. 93–97). Hrats. <https://eu-conf.com/wp-content/uploads/2023/07/MODERNITY-AND-CURRENT-PROBLEMS-OF-SOCIETY-REGARDING-THE-DEVELOPMENT-OF-SCIENCE.pdf> [in Ukrainian].
- Lazebnyi, A. M., & Dubets, A. V. (2024). Vykorystannia spetsialnykh znan pry rozsliduvanni zlochyniv proty dovkillia. *Analitichne-porionalne pravoznavstvo*, (6), 835–840 [in Ukrainian].
- Marchenko, O. A. (2023). Deiaki problemni pytannia fiksuвання та rozsliduvannia kryminalnykh pravoporushen proty dovkillia v umovakh voiennoho chasu. *Pravova pozytsiia*, 2 (39), 179–183. <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2023-2.36> [in Ukrainian].
- Mudretska, H. V. (2023). Vzaiemodiiia z derzhavnymy spetsializovanyymy ustanovamy pid chas provedennia okremykh slidchykh (rozshukovykh) dii pry zdiisnenni dosudovoho rozsliduvannia kryminalnykh pravoporushen proty dovkillia. *Pivdennoukrainskyi pravnychi chasopys*, (3), 203–208. <https://doi.org/10.32850/sulj.2023.3.32> [in Ukrainian].
- Mykhailov, V. O. (2015). Perspektyvy udoskonalennia tekhniko-kryminalistychnoho zabezpechennia rozkryttia ta rozsliduvannia zlochyniv. *Visnyk NTU «KPI». Politohiia. Sotsiologiia. Pravo*, (3/4 (27/28)), 122–125 [in Ukrainian].
- Perlin, S. I. (2020). Poniattia i vydy tekhniko-kryminalistychnoho zabezpechennia pravozastosovnoi diialnosti. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, (1), 221–226. <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.1.40> [in Ukrainian].
- Pyrih, I. V. (2025). Vykorystannia tekhniko-kryminalistychnykh zasobiv pid chas rozsliduvannia voiennykh zlochyniv. *Mizhnarodna ta natsionalna bezpeka: teoretychni i prykladni aspekty: materialy IKh Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Dnipro, 21 bereznia 2025 r.) ; u 2-kh ch. Ch. I*, 691–694. Dnipro: DDUVS [in Ukrainian].
- Shepitko, V. Yu., Zhuravel, V. A., Konovalova, V. O., ta in. (2019). *Kryminalistyka: pidruchnyk: u 2 t. T. 1* (V. Yu. Shepitko, Red.). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
- Vyrok Hlukhivskoho miskraionnoho sudu Sumskoi oblasti vid 23.12.21 u spravi № 576/2641/20. Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102133765> [in Ukrainian].
- Zakharko, A. V., Pyrih, I. V., Polyvaniuk, V. D., & Sanakoev, D. B. (2024). *Vykorystannia bezpilotnykh litalnykh aparativ pid chas ohliadu mistia podii: metod. rek.* Dnipro: Dniprovskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav [in Ukrainian].

Надійшла до редколегії: 27.08.2025 / Рецензовано 16.09.2025 / Прийнято до друку 25.10.2025 / Доступно онлайн 30.01.2026

Приклад цитування:

Цапун, Р., (2025). Техніко-криміналістичне забезпечення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля. *Архів кримінології та судових наук*. 2 (12). 171–178 DOI: <https://doi.org/10.32353/acfs.12.2025.19>.